

Huszka László

Szeretett professzorunk

Kedves Hölgyeim és Uraim!

A megtisztelő fölkérésnek eleget tenni szándékozván érhető elfogódottság érzése vesz rajtam erőt, amikor szeretett volt professzorunk, Dr. Eperjessy Kálmán tanárunk születése százéves évfordulóján Önökhöz szólnom lehetséges.

Fölosztván egymás között a visszaemlékezés témáit – szakavatott, akadémikusi méltatását hallhattuk annak a gazdag és úttörő tudományos munkásságnak, ami professzorunk nevéhez fűződik. Az én föladatom most az, hogy összegezni próbáljam a tudományos tevékenységén túlmenő munkásságát, amit harminc éven át mint a főiskola tanára, s néhány éven át mint annak igazgatója is kifejtett.

Úgy gondolom, hogy a szép számmal jelenlévő főiskolai hallgatók számára nem lesz fölösleges ismertetnem azt az intézményt, aminek 1928-tól 1957-ben történt kényszernyugdíjazásáig rendes tanára, 1945. július 25-től 1949. február 1-ig igazgatója volt professzorunk. Azt a hosszú küzdelmet, ami az 1928-ban Szegeden létrehozott Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola előző életét részletezné – jelenleg – mellőzhetőnek tartom. Elég legyen ebből annyi, hogy az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter, Gróf Klebelsberg Kunó, egyszersmind Szeged városának országgyűlési képviselője is, Szegednek és a Szegedre Kolozsvárról áttelepített Ferenc József Tudományegyetemnek kedvezett akkor, amikor az eddig Budapesten működő két intézményt, az Erzsébet Nőiskolát és a budai Pedagógiumot egyesítette –, és Szegeden létrehozta az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolát 1928-ban. Ezzel az intézkedésével pontot tett annak az évtizedes vitának végére, amelynek fő témája volt, hogy egyetemi képzéssel vagy főiskolai képzéssel szerezzenek tanári oklevelet a polgári iskolai tanárok. Ezt a kérdést egy huszárvágással úgy gondolta áthidalni, hogy a főiskolai képzést kiegészítendő, előírta, hogy a főiskola hallgatói kötelesek beiratkozni mint rendkívüli hallgatók a szegedi egyetem valamelyik karára, s ott heti 3–5 órai elfoglaltsággal egyetemi tanárok előadásait hallgatni, szemináriumi foglalkozásokon részt venni. Ezzel betekintést nyerhetnek a tudományos kutatómunkába, és szaktárgyi képzettségüket az egyetemen hallottakkal kibővívte készülhessenek föl jövőendő tanári munkájukra. Ez igények kielégítése szempontjából egyáltalán nem volt közömbös, hogy kikből állította össze a létrehozott egyesített főiskola tanári állományát. Klebelsberg Kunó előtt a kiválasztás fő szempontja a szakmai képzettség és feddhetetlen erkölcsi magatartás volt. Így pl. a kisdoktoriati szofozat birtoklása szinte magától értendő belépőjegy volt egy-egy tanszéki státus elnyeréséhez.

Gondolom, az idősebb, jelenlévő kollégáim számára sokat mondanak a következő nevek: Dr. Jugovics Lajos, Dr. Galamb Sándor, Dr. Littke Aurél, Dr. Szökefalvi Nagy Gyula, Dr. Ábrahám Ambrus, Dr. Schilling Gábor, Dr. Gelei József, Dr. Horger Antal, Dr. Fröhlich Pál, Dr. Kogutowitz Károly, Dr. Moór Elemér, Dr. Somogyi

József, Dr. Frank János, Dr. Greguss Pál, Dr. Gál János, Szögi Endre, Dr. Eperjessy Kálmán főiskolai tanárok. Rajtuk kívül óraadó tanárokként besegítettek az egyes tanszékeken olyan nevek, mint Dr. Banner János, Dr. Csefkő Gyula, Dr. Juhász László, Dr. Tettamanti Béla, Dr. Révai József és a jelenlévő Dr. Szőkefalvi Nagy Béla stb., akikből idők folyamán többekből egyetemi tanárok, akadémikusok lettek.

Ezek előrebocsátása után rátérhetek Eperjessy Kálmán professzorunk pedagógusi tevékenységének ismertetésére. Legelőször is a gyökerekre kell rámutatnom, hiszen egy embernek, de főleg egy pedagógusnak, életében döntő fontosságú kérdés az, hogy mit visz a tarsolyában magával otthonról, volt iskoláiból, szülőföldjéről, munkahelyeiről, mielőtt egy nagyon igényes és felelősségteljes pedagógusképző intézménybe lép. Mint már hallottuk az előbbi előadásban, 1893. február 11-én Erdélyben, a Kis-Küküllő vármegyében lévő Erzsébetvárosban született. Az örmény származású édesapja az ottani állami népiskola igazgató-tanítója volt. Tehát már a szülői házban, otthonában magába szívta a pedagógus magatartást meghatározó légkört. Édesanyja, a székely származású Papp Rebeka, Somogyom községbeli földbirtokos lánya. Tőle örökölhette szeretetreméltó, kiegyensúlyozott, remek humorát, tapintatos úri magatartását és sokszor tapasztalható, önmagát is kifigurázó ironikus stílusát. Elemi iskoláit, az első gimnáziumot Erzsébetvárosban, a többi gimnáziumi osztályát a székelyudvarhelyi katolikus főgimnáziumban végezte, kitüntetéses bizonyítvánnyal. *Orbán Balázs* „A székelyföld leírása” című munkája I. kötetének 50. lapján így írja le az iskola környezetét: „*Székelyudvarhelyet a Nagy-Küküllő körül-folyja, s a város fölé emelkedő Szent Mihály hegyen díszes katolikus templom, eszteresi lak, növende (seminarium) és a 8 osztályos főgimnázium fejeire meszelt, vidor küllemű épülete áll.*” Erdély iránti vonzalma e körülményekkel magyarázható, hogy magyar történelmi előadásai alkalmával olyan megkülönböztetett melegséggel adta elő mondanivalóját.

E kedvező előzmények birtokában mint eminens diák kerülhetett be a tudós tanárokat képző budapesti Eötvös Kollégiumba, és lett a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarának latin–történelem szakos hallgatója, ahol is két és fél évi egyetemi tanulmányai az 1914-ben kitört világháború miatt félbeszakadván, katonai szolgálatba lépett. Egy 1940-ből származó önéletrajzában erről így emlékezett meg: „Tűzharcos vagyok. Mint az első bosnyák gyalogezred tartalékos főhadnagya szereltem le. 23 hónapig voltam tűzvonalban. 1935. március 1-jén a Kormányzó Úr átlagot meghaladó háborús érdemeim elismeréséül gyalogsági századossá nevezett ki.”¹ Jelentős katonai kitüntetés birtokosa.

Professzorunk világháborús katonai szolgálatára vonatkozókat azért ismertettem, mert amikor történelmi előadásai alkalmával ezen eseményekről beszélt, mondanivalóján érződött a háború borzalmait átélő embernek személyes tapasztalata, az

idegen érdekekért kiontott drága magyar véréldozat hiábavalósága, de ugyanakkor a katonai erényeknek még az ellenségre vonatkozó tárgyilagos értékelése.

Félbeszakadt egyetemi tanulmányait csak a háború befejezése után folytathatta, s 1918 június–augusztusában tartott katonai félév után, a proletárdiktatúra és a román megszállás miatt tanári oklevelét csak 1920. május 25-én kaphatta kézhez. Ennek ellenére már 1919 januárjában Makóra kinevezték az ottani állami főgimnáziumba előbb helyettes, majd 1920 decemberében rendes tanárnak, ahol is 1927 szeptemberéig tanított. Világnézetére jelentős hatással volt az akkori tanári testület fölvilágosított gondolkodása. Szóbeli közlésből tudom, hogy klasszikus műveltségük birtokában óráközi szünetekben a tanári szobában latin nyelven folyt a beszélgetés.² Közismert, hogy József Attilának két éven át osztályfőnöke volt, akiről maga a költő is megemlékezett mély humanizmusa és megértő pártfogása miatt. A makói közélet neves ismerője, *Sajtos Gyula* „József Attila Makón” című művében professzorunkról így emlékezik meg: „*Dr. Eperjessy Kálmánt már családi kapcsolatai révén is, apósa, Bittó Gyula, a Nagy György-féle Köztársasági Párt egyik alapító tagja lévén, a baloldali értelmiségiek közé sorolták.*”³

1927 szeptembertől 1928 októberig a bécsi Collegium Hungaricumban mint állami ösztöndíjas településtörténeti kutatásokat folytatott a bécsi állami levéltárakban. Doktori fokozatát magyar történelemből, középkorból és filozófiából 1922. március 4-én nyerte el, s 1929. október 24-én a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen *Magyarország történelmi földrajza* tárgy körből magántanárrá habilitáltak, s ezt a VKM 1938 júliusában *Magyarország település- és népiségtörténetére* terjesztette ki. 1939. március 1-jén a tudományos irodalom művelése és a felsőbboktatás terén szerzett érdemei elismeréséül az egyetemi nyilvános rendkívüli tanári címmel tüntették ki. Nyelvismerete a szaktanári latin nyelven kívül a német (mint az előbb hallottuk, nem is akármilyen német nyelv!), román, szerb, eléggé jól művelte a francia és olasz nyelveket is. Megnyílt tehát előtte a többnyelvű irodalom sok-sok forrása eredetiben.

Kedves Hallgatóim!

Íme ilyen előzmények birtokában a tarsolyában foglalhatta el 1928 őszén új munkahelyét, s vállalhatta el a fiatal tanármenzédék felelősségteljes oktatását-nevelését. 1945-ig egymagának kellett tanítania a magyar és az egyetemes történelmet, a bevezetés a történelembe, valamint a történelemtudomány segédtudományai című kollégiumokat, az alkotmánytani és jogi ismeretek című tárgy oktatását, s a nem történelem szakos összes főiskolai hallgatóságnak közigazdaságtan tanítását. Mint egyetemi magántanárnak, órái voltak az egyetemen is, félvélenként változó óraszámmal más-más tárgykörből. Mivel a főiskolai történész hallgatók körülbelül nyolcvan százalékban a tanító- illetve tanítónőképzőkből kerültek főiskolánkra, ahol latin nyelvet nem tanítottak, ennek pótlása céljából szükségesnek tartotta, hogy ezt a hiányt itt, a főiskolán némileg pótolhassák. E szándéka megvalósításában professzorunk segítségére volt egy kiváló nyelvteljesítő fiatal nyelvtanár, Dr. Juhász László („Lacus” – a diákok becenevéen). Nyelvismerete legendás volt: latin, görög, német,

angol, francia, olasz. Családi információim szerint mintegy tizenhét nyelven olvasási szinten bírta a nyelveket. Sajnos, csak óraadói státusban tudták őt foglalkoztatni az akkori gazdasági helyzet következtében. (Csak zárójelben jegyezhetem meg, hogy 1945 után se juthatott kedvezőbb helyzetbe, aminek következtében tragikusan fejezte be életét – fölakasztotta magát.) Professzorunknak a történelemtanítás során előforduló latin kifejezések (*Pragmatica Sanctio, neoaquistica commissio* stb.) helyes kiejtésén túl az is szándékában volt, hogy a hallgatók közt többen voltak gimnáziumot, néhányan teológiát félbeszakító hallgatók, akik számára szívesen adott olyan kutatási témát, amiknek kidolgozásához a latin nyelv jobb tudása nélkülözhetetlen volt. Ezekből aztán kitűnő szakdolgozatok, esetleges egyetemi továbbtanulásukkor disszertációk keletkeztek.

Az 1930-as években, annak második felében egyre növekedett a hallgatói létszám. 1935. szeptember 9-én az Igazgató Tanácshoz beadvánnyal fordult. Idézem: *„Az a körülmény, hogy a hallgatók száma évfolyamonként 50-60 fő, a tanár számára fokozott munkát, többek között a gyakorlatokon kívül félévenként legalább 400-500 kötelező kollokvium (alapszakvizsga) tartását jelenti. Ilyen megterhelés mellett lehetetlen az eddigi különösen jól bevált egyéni foglalkozás: A tanszék egyetlen kinevezett tanára eddigi tevékenységét csak abban az esetben folytathatja, ha a melléje beosztott díjtalan gyakornok segítségére lenne a gyakorlatok tartásában, illetve a szemináriumi munkába való bevezetésben, valamint a több ezer kötetes könyvtár kezelésében.”* A VKM 1936 szeptemberétől engedélyezte díjtalan gyakornok alkalmazását, aki ezért a munkáért semmi fizetést nem kapott, hanem csak egy 50 %-os kedvezményre jogosító vasúti igazolványt. E státust a tanítóképző-intézeti tanárjelöltekkel (Apponyi Kollégium), hallgatóival töltötték be, s megfizetésüknek véve munkakörüket, becsülettel segítették a tanszéki munkát. Státusbővítésre 1945-ig azonban nem került sor. Csak csodálattal említhetem meg azt, hogy a tanszék birtokában lévő szemináriumi és szakdolgozatokat böngészgetve tapasztalhattam a lelkiismeretes tanári javítgatás sziszifuszi munkáját, a megjegyzéseket. Munkastílusára jellemző volt, hogy vizsgáink alkalmával feleleteinket hallgatva közben javítgatta a dolgozatokat. Ezt látva a diák, azt a hírt terjesztette professzorunkról, hogy oda se figyel, mit mondunk, s egyik-másik rafinált felelő megkísérelte, hogy ugyanazt elkezdte, amit már előzőleg elmondott témájáról. Ilyenkor aztán rápirított az illetőre: „No, no, kérem! Ezt már egyszer hallottam!”. Egyébként nála vizsgázni más tanárokkal összehasonlítva jó érzés volt. Ilyenkor rendkívülien nyugodt és emberien megértő volt a vizsgázóval szemben. Sohasem engedett meg magának indulatos kitérőseket. Nem törekedett a „rettegett tanár” kétes hírére. Igyekezt tanítványait egyénileg megismerni és kezelni. „Igazi úri ember volt” – írta nekem egyik volt tanítványa és díjtalan gyakornokként munkatársa. A hallgatóknak titokban szobájába becsémpészett virággal fejezték ki tiszteletüket iránta. Janszó néni, a takarító néni révén az asztalán lévő friss virágból jutott vigasztalásul azoknak a pityergő vizsgázónőknek, akik nem a legkedvezőbb tételt húzták ki. Ilyenkor mit tehet egy férfi a síró nővel szemben? „Kedves kisasszony, vegyen ki egy

szál virágot a vázából!” Ez volt Eperjessy Kálmán professzor népszerűségének oka és magyarázata! Annyira ismerte hallgatóit, hogy egyik esetben három hónapig tartó betegsége után vizsgázott nála egyik tanítványa. Tudatosan nem kérdezte tőle azt az anyagot, amiről tudta, hogy távolléte miatt nem jegyzetelhetette az előadását. Abban az időben ugyanis nem voltak kész jegyzetek, mindenkinek a saját jegyzetelése alapján kellett fölkészülnie a tanár előadásán hallottakból. Édesapja példája lebegetett a szeme előtt, amikor a fiatalság túlzott követeléseivel szemben, ha kellett, tudott „nem”-et is mondani. Mint a Botond Bajtársi Egyesület egyik vezetője is, együtt élt a fiatalokkal, s nem az egyéni érdeke, hanem a jövőendő tanármenzedekek nevelése lebegett a szeme előtt. Nemes humanizmusa alapján nem tett különbséget hallgatói vallási, faji különbsége között. Egyetlen zsinórmérték volt nála, az egészséges szelekció által főiskolánkra került hallgatóknak minél alaposabb szakmai fölkészítése, hogy aztán nyugodtan bizhassa rá hazánk a polgári iskola diákságának oktató-nevelő munkáját. Ezt a demokratikus szellemet hagyományozta tanszékére, amit féltve őrzött kincsként a mai napig, talán más tanszékek irigyelhetnek is tőlünk.

1944-től 1946-ig főiskolánk épületébe orosz katonákat telepítettek be. A berendezéseket részben a Hősök Kapuja melletti Tanítói Internátusba, részben Sopronba menekítették. A tanárok közül csak néhányan maradtak Szegeden. 1944. november 3-án kilenc hallgatóval indult meg újra a munka. 1945. január 23-án, a II. félévben előbb harminc, az év végére száznégy fővel. 1945. március 1-jén hazaérkezett Eperjessy Kálmán és Juhász László. Az itthon maradt Mester János pedagógiai professzor 1945. július 4-én mint a főiskola nesztorát, Eperjessy Kálmánt javasolta az igazgatói tisztségre.

A VKM július 20-án e javaslatot jóvá is hagyta.⁴ Így lépett azután Dr. Kesselyák Adorján helyébe professzorunk a tanszékvezetői munkája mellett. Óriási teher nehezedett a vállára: összeszedni az elhurcolt, elköltöztetett iskolai berendezéseket, megszervezni a tantestületet, valamint a megváltozott történelmi helyzethez igazodó oktatási-nevelési, tantervi kérdéseket.

Tisztségének átvételekor önmaga és a Főiskola előtt álló föladatokat így jelölte meg: *„Programom a főiskola hagyományainak becsülete és hű szolgálata, érdekeinek oltalmazása és értékeinek a demokratikus Magyarország számára való minél teljesebb gyümölcsösztetése”*.⁵ Abban az időben bizonytalan volt a főiskolai tanárképzés föladata is, hiszen mind az alsó tagozat, mind a felső tagozat számára akartak pedagógusokat képezni, míg végre ez a kérdés is tisztázódott. A Köznevelési Tanács reformtervezetének 1946. július 10-i vitáján Eperjessy Kálmán főiskolai igazgató így foglalta össze a tanári testület álláspontját: *„Nem tudjuk, mi lesz a főiskola sorsa a nevelőképzés küszöbön álló reformja során. Amennyiben a készülõ reform tanulmányi rendünket érinteni fogja, az legyen a kötelességünk, hogy a hét és fél évtizedes tanárképzésünket megbecsült hagyományait és országosan elismert értékeit maradéktalanul átvigyük az új szervezetbe.”*⁶

A politikai rendszerváltozás következtében az igazgatói tisztet 1949. február 10-én Dr. Agoston György vette át. Eperjessy Kálmánt 1956 eseményei során a Forra-

dalmi Bizottság elnökévé választották. A forradalom leverése után őt kényszer-nyugdíjba küldték.

Itt egy kissé meg kell állnom. Professzorunk eddigi életében is bizonyosságát nyújtotta erős lelkületének, amivel a sorscsapásokat elviselte. Csak utalok arra az eseményre, hogy amikor 1941 tavaszán a Délvidék visszacsatolása történt, Szeged városában érezhette meg e hadi eseményt, hogy egy jugoszláv repülőgép beröpült a város fölé. Két bombájának egyike történetesen éppen professzorunk Liliom utcai házat tette tönkre. A későbbiekben előbb felesége halt meg. Nóra lányát állásából elbocsátották. Akkori találkozásunkkor így vigasztalta magát: „Legalább lesz egy állandó jó helyesírású gépiróm, aki a tanulmányaimat legépeli.” De a nyugdíjba kényszerítése után, karácsony előtt egy – szerintem – megrázó eseménynek lehettem véletlenül szemtanúja. Mivel a lakásom közel volt a Nagyállomáshoz, a postámat az ottani postai hivatalban szoktam földadni. Kivel találkoztam a Bem utcával szemben lévő ABC előtt, kopottas téli kabátban a hidegben toporogni néhány karácsonyfa mellett, mint szeretett professzorunkkal. Kérdeztem tőle, mi a helyzet? „Hát a lakásom udvarán lévő fenyőfákat vágtam ki, hogy jusson tüzelőre a lakásunkban.” Tudtam pedig, mit jelentett számára ez a kis fenyőfás udvar, szeretett Erdélyére emlékeztette őt. Elgondolhatják, hogy a tehetetlenségtől összefacsarodott a szívem, pedig nem vagyok valami sírófajta ember, de a sírás környékezett engem, őt is... Itt mutatkozott meg az igaz hazaszeretete és a történettudomány iránti hűsége, mert megszakadulva későbbiekben a pedagógusi mindennapi robotmunka terhétől, erős lélekkel hozzáfogott az eddigi, részletekben föltárt kutatásainak összegezéséhez. Az akkori idők hatalmasainak, Döbrögeinek mint egy – bocsánat a kifejezésért – *Ludas Matyija* háromszorosan vágott vissza azzal, hogy két alapvető tudományos munkájának kiadásával, és a Benda professzor úr említette sorozatos kiadványok megjelentetésével utat mutatott a helytörténeti kutatás tudományos módszerének ismertetésével, a történelemkutatás fehér foltjainak megjelölésével. Kiheverve a személyét erő sérelmek sebeit, élénk levelezéssel segítette volt tanítványait, kutatásaik bírálatával. Gazdag levelezése ennek bizonyítéka, amit – gondolom – családja féltő kincsként őrizget családi levéltárukban.

Amikor 1973-ban főiskolánk főnállásának százéves évfordulóját ünnepeltük, félretéve megbántottságát, szíves-örömet elfogadta volt tanszékének meghívását és fölkérését, hogy ünnepségszón szőljön a volt és a ma tanítványaihoz.

Szívem szerint az egész beszédét lehetne idéznem, de nem akarok kedves hallgatóim türelmével visszaélni. Ezért csak röviden a következőket olvasom föl akkori beszédéből: „*A történelem a múlt politikája, a politika pedig a jelen történelme. A történelemszemléletet nem kapjuk készen, azt mindenkinek magának kell kialakítania. Ehhez szükséges a helyes falu- és városlátás is, mert a helytörténeti ismereteken keresztül vezet az út az országos történelem nagy kérdéseinek, onnan pedig az egyetemes fejlődés megismeréséhez. A tanár munkájának értéke a tanítványban mutatkozik meg. Szerénytelenség nélkül hivatkozhatok olyan, országosan ismert nevekre, akik e tanszékről indultak el, mint Vincze Sándor, Nagy Sándor, Gordos*

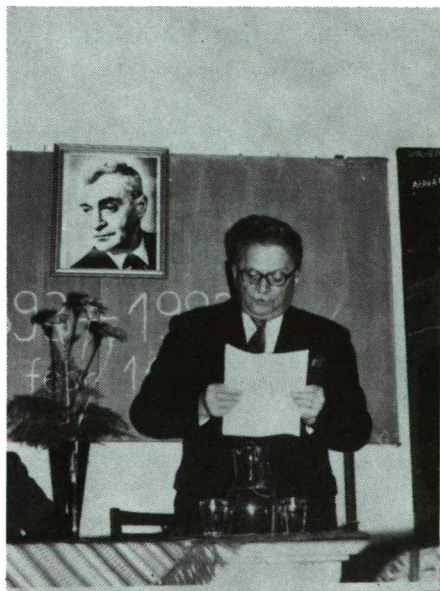
István egyetemi tanárok, Varga Károly, Molnár József, Tóth Béla, Veress Judit, Dénes Béla, Nagy István, Huszka László főiskolai tanárok. Egyéb munkaterületekről: Cserés Miklós, Simon Gyula, Lakat Károly, Illyés Lajos, Sáfrán Györgyi, a különböző tanítóképzőkben működő tanárok, itt Szegeden Veszprémi László és Bánfalvi József kandidátus-igazgatók. De sorolhatnám még a sort tovább is."

Kedves Hallgatóim!

Tudom, hogy az elhangzottak közel se merítették ki mindazt a mondanivalót, amit szeretett professzorunkról a visszaemlékezés ürügyén elmondhatnék. Az idő korlátozó ebben. Egy azonban bizonyos, hogy az ő közelségében lenni mindig vidámságot, megtiszteltetést jelentett számunkra, sohasem éreztünk részéről fölényességet, lekezelő modort.

Mindig az volt az érzésünk, hogy magához emelt bennünket, s minden tanítványában a jövő munkatársát látta. Jóságos próbálkozásainkhoz készséggel járult hozzá még a tanítványok tanítványai problémáinál is. Tanári munkánkban az ő példája lebegett előttünk, hogy kiegyensúlyozott, harmonikus magatartással, egyéni gondjainkat az iskola küszöbén letéve egyedül az oktatás és nevelés példászerű megoldását tudassuk megvalósítani. Így lett professzorunk tanítása, példás embersége a tanárok tanítványai révén millió gyökerű, és élete a tanítványokban, azok neveltjeiben, az unokákban is halhatatlan.

Köszönöm!

Felhasznált irodalom

- 📖 Berczki Sándor: A Tanárképző Főiskola 100 éves története (1873–1973). A Szegedi Tanárképző Főiskola centenáriumi évkönyve Szeged, 1973. 5–77. o.
- 📖 Eperjessy Kálmán [= *Eperjessy*]: József Attila makói diákévei. (Egykori tanárának visszaemlékezései.) Makó, 1975.
- 📖 Huszka László Imre: Történelemszakos tanárképzésünk 100 éve (1873–1973). Szeged, 1974. Klly. 471–493. o.
- 📖 Simon Gyula: A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés története. Bp. 1979.
- 📖 Özv. Ferenczy Istvánné, dr.Bánfalvi József, Süli Dezsőné, dr.Rakonczay Jánosné Petz Irén írásos és szóbeli visszaemlékezései.

Jegyzet

1. OL. VKM. K. 636. 140/1940. sz.
2. Kallós Gábor ny. főiskolai tanár közlése.
3. Eperjessy, 11.o.
4. Cs. m.L. Ig. Tanácsi jkv. 168/45.
5. Az 1945. július 12-i tanácsülés jkv.-éből.
6. 1946. július 10-i tanácsülési jkv.-éből.